

bankerota. Poslanec Pacher se je nato bavil z zakonskimi določbami glede šolstva. Z zakonom iz leta 1869, se je odpovedal gotovih pravic in iste prepustil 17 kronovinam. Avtonomisti sedaj trdijo, ako država prispeva k šolstvu posameznim kronovinam, pridržala si bo gotovo svoje pravice. Ti pomisleki so brezpomembni, ker država ne more imeti do šolstva večjih pravic nego jih ima sedaj. Država upravlja šolstvo v svojih uradih, ima popolno nadzorstvo nad učiteljstvom, si pridržuje disciplinarne mere itd., a ne nosi nikakih bremen. Ne bo treba torej priznati državi novih pravic, treba pa je, da prevzame zopet stare dolžnosti glede prispevka šolstvu. Vsa nemškonalna zveza je tega prepričanja in se ne umakne raz svoje stališče, da mora država prispevati za šolstvo, ako se tudi ne doseže sanacije deželnih financ, vendar morajo biti državni prispevki stalni dohodek za regulacijo učiteljskih plač. Učiteljstvo je jako zainteresirano glede vprašanja češko - nemške sprave, ki pa gre jako počasi naprej, a od rezultata teh pogajanj je odvisna tudi rešitev učiteljskih zahtev. Kar se tiče vprašanja poslanca učitelja Lipke, kaj potem, ako se pogajanja razbijejo, ako se ne uredi regulacija učiteljskih plač v doglednem času, da sedaj, ko še ni vse izgubljeno, še ni treba delati načrta za bodočnost, ker bi bilo to prezgodaj! Ne bi bilo taktično, da se že sedaj javno razpravlja o načinu, kako pomoči učiteljstvu tudi v tem kritičnem slučaju. Najprej se je pojavil projekt, da bi se zadeva uredila s pomočjo posameznih okrajev — kakor je slišal je večinoma čeških okrajev sporazumna sodelovati v tem projektu. Treba se bo pa zato skoro baviti z vprašanjem, kaj potem, ako gredo vsi dosedanjí načrti v nič. Poslanec dr. K. Urban šaljivo pripomni, da je učiteljska beda za Češko sreča, ker sicer bi ne prišlo nikdar do pravih pogajanj in sanacije deželnih financ. Učiteljska situacija pomenja na poslance pritisk, sili jih k delu in vzbujajo nade, da se težkoče srečno premoste. Pogajanja niso brezna, a treba je hitre rešitve. V pogajanjih, ki se vodijo sedaj neprestano, mora biti strogo pojasnjeno, kaj hočejo od Nemcev Čehi in obratno. Misli pa, da se pojavijo takrat največje poteškoče, ko se izve kaj dajo Čehi Nemcem, a kaj Nemci Čehom. Izpremembra državnega zakona je tudi težak problem. Kar se tiče finančne strani, čakati bo treba tri do štiri mesece, ali nekako se mora tudi to končati. Ako se ne doseže sporazuma, storiti se mora nekaj, kar tudi ne spada v okvir deželne ustave. Ako krene stvar izvenzakonska pota, se postavi tudi uprava na nezakonito stališče. Ni treba obupavati, pač pa energičnega dela. Poslanec Pacher je mnenja, da naj češko učiteljstvo pritisne na svoje poslance, da se omogoči sporazum. Nemški poslanci ne pozabijo nikdar učiteljstva. Tovariš P. Skalický povdarja, da je taktično postopanje češkega in nemškega učiteljstva enotno; da se učiteljstvu pomaga in to takoj je potrebno, da se stori unctim med zboljšanjem uradniških in učiteljskih plač. Poslanec Urban pojasni, da je ta junctim nemogoč, ker se uradniški dohodki regulirajo temeljem službene pragmatike, ki o nji razpravlja parlament, a regulacijo učiteljskih plač morajo izvesti deželni zbori. Poslanec Pacher je mnenja, da bi bil ta junctim mogoč, ako bi se pri debati glede sporazuma o uradniških plačah istočasno oziralo tudi na učiteljske plače. Tovariš P. Skalický pripomni, da si je stvar tako predstavljaj. (Dalje prih.)

Delo češkega učiteljstva in njegov položaj.

Ko so pa češki politiki prišli do spoznanja, da je pasivni odpor proti novim šolskim zakonom zaman, da vlada torej ne odneha, in da zaradi pasivnega odpora trpi najbolj češko šolstvo, dočim se je nemško lepo razvijalo, je bila l. 1875. dana parola, da se opusti pasivni odpor proti šolskim zakonom. Zdaj so nastali tudi za češko šolstvo normalne razmere. Število učiteljskih kandidatov in učiteljev je od

l. 1875 tako naraščalo, da je popolnoma zadostovalo za vse nove šole in vzporednice, in teh je bilo mnogo, ki so jih začeli v nenavadno hitrem tempu ustanavljati. Neizprašane pomožne učne osebe so v kratki dobi popolnoma izginile s čeških šol. Ko so l. 1880. Čehi z veleposelniki dobili v deželnem zboru večino, se je izkušalo s češke strani v šolstvu popraviti to, kar se je v letih pasivnega odpora zamudilo. S tem pa so rasli od leta do leta tudi izdatki za šolstvo, zaradi česar niso hoteli več ustanavljati novih šol z isto blagohotnostjo kakor prva leta. Kmalu se je udomachila praksa, ki velja še dandanes, da je treba za ustanovljenje novih šol in vzporednic privoljenja dotične občine in deželnega odbora. Ker se na tako privoljenje, ki ga pa je jako težko doseči, ozkosrčno ozirajo ravno na češki strani, zato češko šolstvo danes še ne doseže in še dolgo časa ne bo doseglo iste stopnje popolnosti, na kakršni se nahaja nemško šolstvo v deželi.

Nepričakovana, ugodna izpremembra socialnega in gnotnega položaja češkega učiteljstva, kakor mu ga omogočajo šolski zakoni, je bila glavni vzrok, da naše učiteljstvo niti opazilo ni, kako se je med tem odmerjenje učiteljskih plač in njih ureditev po krajnem sistemu (t. j. občinskih razdeljenih plačilnih razredih) izpremenila z deželnim zakonom z dne 19. dec. 1875, ki je v veljavi od l. 1878. in glasom katerega dobe učitelji mešč. šol 800 gld. letne plače, učitelji ljudskih šol po 700, 600, 500 in 400 gld., proviz. učitelji pa 350 — 400 gld. To normiranje plač je pomanjkljivo in krivično, in vendar se češko učiteljstvo ni ganilo. Šele, ko so bila učiteljska mesta popolnoma zasedena z mladimi izprašanimi učnimi osebami in ko je s tem tudi avanzma učiteljstva postajal počasnejši, tako da so celo oženjeni učitelji z rodbinami bili odkazani na borno plačo 350 — 400 gld., se je začelo češko učiteljstvo zavedati svojega bednega gnotnega položaja in od te dobe je slišati med češkim učiteljstvom vedno glasnejši in resnejši klic po izboljšanju plač. Najprej se je pojavljalo to stremljenje v tem, da so zahtevali, naj se občine II., III. in IV. plačilnega razreda (t. j. s 600, 500, 400 gld. letne plače) uvrste v I., II. in III. razred, ker je bilo z zakonom z l. 1875. število občin v posameznih plačilnih razredih natanko določeno (v I. razredu je bilo 100 občin, v 2. razredu 250, v 3. 1400, ostale so bile v 4. razredu), je bilo potrebno zahtevati izpremembra zakona. Izpremembra pa so se vršile sila počasi, zakaj češki deželni zbor je štedil. V najbednejšem položaju se nahajajočim učiteljem 4. plačilnega razreda je dovolil deželni zbor 1889. leta 100 gld. doklade, dokler ni po dolgem obotavljanju 4. pl. razreda končno odpravil. Poleg tega pa je l. 1892. učiteljem ljudskih šol v Pragi in štirih sosednjih predmestjih, kjer so imeli že prej osebno doklado, zvišal plačo na 800 gld., učiteljem meščanskih šol na 900, provizoričnim učiteljem pa na 500—550 gld.

To pa nikakor ni moglo zadovoljiti učiteljstva, zakaj draginja je postajala od dne do dne večja, boljša učiteljska mesta pa so bila zasedena skoro s samimi mladimi, zato je bil tudi avanzma jako slab. Tako se je zgodilo, da so morali izprašani učitelji čakati po 10—15 let na podučiteljskih mestih. Ta neugodna situacija češkega učiteljstva je postala tem mučnejša, ker so deželni zbor in šolske oblasti šli tako daleč, da so odrekli 5letno doklado vsem podučiteljem, ki so služili že po 10 let, držeč se besedila zak. češ. da 5letna doklada pripada le učiteljem, ne pa podučiteljem.

Takrat je že vstalo zlasti med učiteljstvom mnogo predlogov za izboljšanje učiteljskih plač, ki pa niso našli splošnega soglasja, ampak so provzročili le še večje nezadovoljstvo in pa odgodenje rešitve tega perečega vprašanja. Šele l. 1894. se je deželni zbor začel iznova pečati z regulacijo učiteljskih plač in uredil enakomerno 5letno doklado. Pa niti zdaj niso bile izpolnjene nade in upravičene zahteve češkega učiteljstva.

Predlogi so bili zopet nesoglasni in nenotni tako med poslanci kakor med učiteljstvom samim. Začel se je nov boj za regulacijo učiteljskih plač. Ta boj je postal živahnejši, odkar se je reorganizovalo osrednje društvo učiteljskih enot na Češkem l. 1907. in se ustanovilo glasilo »Česky Učitel«. Češko učiteljstvo si je postavilo enoten cilj in enotne zahteve. Vkljub vsem notranjim svojim sporom je češko učiteljstvo kakor en mož stalo pri svojih zahtevah in doseglo, da so se morali merodajni činitelji že l. 1903. na nje ozirati: osnovna plača (na ljudskih šolah 1600 K, na meščanskih šolah pa 2000 kron) in doklade (na ljudskih šolah K 200, na meščanskih šolah 250 K) so postale povsod enake, draginjske doklade pa so bile izenačene dokladam (15—40% plače). Poleg tega se je določilo, da definitivne učitelje 2. razreda (s plačo 1200 K) imenuje dež. šolski svet po desetih službenih letih brez konkurza, le na osebno prošnjo na učitelje 1. razreda (t. j. učitelje »ad personam«). Vse te ugodnosti si je moralo češko učiteljstvo torej izvojevati od deželnega zbora.

Toda te ugodnosti so izgubile kmalu svojo vrednost, ko so se živila nenavadno dražila. Deželni odbor pa je bil mnenja, da poslednje reguliranje plač učiteljstvo zadovolji dolga leta, med tem ko so se kazale vedno nove slabosti te regulacije. Velikomestni učitelji, zlasti Praški, so se začeli pritoževati, da se jim z novim zakonom ni zvišala osnovna plača, aktivne doklade pa da se jim sploh ne vstevajo v pokojnino; učitelji v manjših mestih in po deželi so bili pa nezadovoljni v tem, da sploh nimajo aktivnih doklad čeprav ni v cenah živil skoro nobene razlike med mesti in manjšimi industrijalnimi kraji na Češkem. To je dalo povod tudi k razporom v učiteljskih vrstah, ki se je končal s tem, da je Praško učiteljstvo izstopilo iz osrednjega društva. Poslanci so nameravali reguliranje učiteljskih plač, ki je bilo od dne do dne aktualnejše, narediti odvisno od novega davka na pivo, kar je v širših ljudskih vrstah zbudilo le še večji odpor proti šoli in učiteljstvu. Taka je situacija, ki se že več let nahaja češko učiteljstvo v svojem boju za dostojno eksistenco. Vprašanje se da rešiti v češkem deželnem zboru; ta pa že od leta 1907. nič ne dela zaradi nemške obstrukcije. Vse peticije in resolucije so bile doslej zaman.

Od leta 1910. se sploh niso več ustanavljale vzporednice. Da, mislilo se je celo na to, da odpravijo vse paralelke in odpuste provizorične učitelje. Položaj češkega učiteljstva je bil naravnost obupen in mislilo je že na skrajnosti, da si z represalijami izsili od deželnega zbora novo pravičnejšo uredbo plač. Vznikla pa mu je iskra upanja, ko je češki namestnik knez Thun pričel novo akcijo za češko-nemško spravo, l. 1911. je bila namreč izvoljena poleg stalne upravne komisije tudi šolska komisija, ki ima nalogo pripraviti novo uredbo učiteljskih plač. Način, kako o novi regulaciji učiteljskih plač doslej obravnavajo, pa jako slabo kaže za prihodnost, neglede na to, da pravna pogajanja, ki je od njih odvisna tudi rešitev učiteljskega vprašanja, doslej še ne morejo pokazati pravih uspehov. Upravičenim zahtevam učiteljstva se ne bo ugodilo v tej meri, kakor bi bilo želeli v prosep češkega šolstva in učiteljstva. V tem težkem boju za eksistenco tvori češko in nemško učiteljstvo trdno falango, dočim spor med nemškimi češkimi politikimi traja dalje. Pri tem trpi najbolj češko-nemško učiteljstvo in šolstvo. Šole so splošno prenapolnjene, tako v mestih, kakor na deželi. Vračajo se za češko šolo časi, kakršni so bili pred 30. in 40. leti. Slabi učni uspehi na ljudskih šolah morajo imeti svoje neugodne posledice tudi za ostalo šolstvo in za vso narodovo kulturo in napredek.

Ali izprevidijo češki in nemški poslanci še v pravem času, da tirajo s svojimi politikimi šolstvo in njega reprezentante naravnost v pogubo in da uničujejo s tem svojememu narodu temeljno izobrazbo in kulturne osnove? To pokaže naj-

bližja bodočnost, ki s strahom zre vanjo vse češko in nemško učiteljstvo.

Ravnatelj Ant. Jirak v »Napredni Misli«.

Šolski vrti pred pedesetimi leti in danes.

Najnovejše odredbe c. kr. deželnega šolskega sveta, oziroma deželnega odbora kranjskega glede preuredbe šolskih vrtov so zbudile vseobče zanimanje za to vprašanje. Zato menda ne bo odveč, ako navedemo nekaj značilnih misli o tem predmetu iz dr. Bleiweisovih »Novic«, letnik 1863. Pod nadpisom »Proste misli o šolsko-kmetijskih vrtih« pišejo namreč »Novice«:

»Trebalo bi imeti, kakor je že v več krajih, šolsko-kmetijski vrt, velik vsaj 100 štirjaških sežnjev. Seve, biti bi moral v pripravnem kraju. Obdelovali naj bi ga kmetje brez plače pod vodstvom učitelja. Ta pa, dobro izurjen v kmetijstvu, bi mogel skrbeti, da bi se več plemen sadnih in drugih dreves sejalo. Drevesa pa, dovolj velika za presajanje na stanovitni kraj, naj bi učitelj tudi brezplačno med kmete razdeloval. Tak vrt ne bi bil v prid samo učencem, temveč najbolj prostemu kmetu, kateri ne more vsakega krajcarja v mesto, za drevesa nesti, pa presajena iz druge zemlje se še nerada primejo.«

Pred 50 leti so torej priporočali šolske vrte, velike 100 štirj. sežnjev, danes naj bi obsegali 10 do 15 arov! Bleiweisove »Novice« pravijo, naj bi šolske vrte obdelovali kmetje pod vodstvom učiteljem, dandanes pa naj bi vrt obdeloval uboga para učitelj, nadzorovali naj bi ga pa menda kmetje, t. j. krajni šolski sveti!

Resna beseda iz Istre.

Meseca februarja t. l. je bila razpisana nadučiteljska služba v Lazaretu. Konkurz je potekel zadnjega marca. Za to službo je prosilo več starejših in tudi mlajših učiteljev. Po istrskem deželnem zakonu imata pravico sestave terno-predloga krajni šolski svet in občinski zbor. Lazaret spada v področje krajnega šolskega sveta in občinskega zbora v Kopru, zato pa ima poleg slovenske dvorazrednice še italijansko enorazrednico. Poslanec Mandić je v svoji interpelaciji v državnem zboru povedal, da se množi število otrok na slovenski šoli in pada na italijanski; zato bi naši ljubi sosede radi videli, da bi prišel v Lazaret tak nadučitelj, ki bi bil narodno mlačen in tudi, da bi ne imel mnogo skrbi za sebi izročeno šolo. To bi imelo za posledico, da bi začelo padati število otrok na slovenski šoli in se začelo množiti na italijanski. Vendar je takih učiteljev med slovenskim učiteljstvom v Istri jako malo in zato izkušajo dobiti koga, ki bi ga obvezali z raznimi obljubami tako, da bi ne mogel nikdar več prosto delovati. Zdi se, da med starejšimi ni takega kompetenta, a med mlajšimi se zdi, da je nekdo, ki nabira podpise od hiše do hiše in si tako uničuje svoj in sploh učiteljstva ugled. To mu ne bo mnogo koristilo; zakaj ako bo tudi imenovan, se ne bo mogel gangiti, ker on ni prošil za službo le kompetentne oblasti, ampak je prošil vsakega, ki večinoma ne ve, kakšne dolžnosti in pravice so zvezane z nadučiteljsko službo, in vsak bo zahteval, da mu mora nadučitelj ustreči po njegovi želji, kar pa lahko spozna vsakdo, da je nemogoče.

Vemo, da bi se vsak rad pomagal na nadučiteljsko mesto, ker je z nadučiteljskim mestom združena po sedanjem zakonu plača II. razreda. To ni bilo pred sedanjim zakonom in najbrže ne bo tudi ta zakon več. Mlajši tovariši naj bi pomislili, koliko let je moralo služiti starejše učiteljstvo, preden je prišlo v II. plačilni razred. N. pr. Valentič je moral služiti od 1885 do 1908, torej celih 23 let, in blizu enaka se je godila tudi drugim. Tudi če se je zakon predelal vsaj nekoliko v korist učiteljstva, je moralo to zaslužiti in priboriti starejše učiteljstvo ter si od svoje prejšnje toliko manjše plače pritrgovati, da je skladalo za provzročene stroške. Kdor ne veruje nam, naj vpraša predsednika »Slovenskega učiteljskega